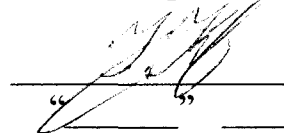

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра підприємництва та бізнес-технологій

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Гарант освітньої програми

Ігор КРИКУНОВ
_____ 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ЕКОНОМІКА, ПІДПРИЄМНИЦТВО І МЕНЕДЖМЕНТ»

освітній рівень: перший (бакалаврський)

**галузь знань: Н Сільське, лісове, рибне господарство
та ветеринарна медицина**

спеціальність: Н 1 Агрономія

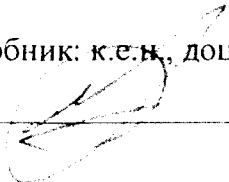
освітня програма: Захист і карантин рослин

**факультет: плодоовочівництва, екології та захисту
рослин**

Умань – 2025 рік

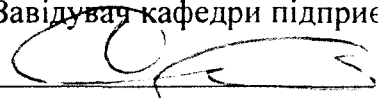
Робоча програма навчальної дисципліни «Економіка, підприємництво і менеджмент» здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності Н 1 Агрономія освітньої програми «Захист і карантин рослин». – Умань: УНУ, 2025. – 28 с.

Розробник: к.е.н., доцент Микола КОРОТЄЄВ

Микола КОРОТЄЄВ

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри підприємництва та бізнес-технологій
Протокол від “29” серпня 2025 року № 1

Завідувач кафедри підприємництва та бізнес-технологій

(підпис) Сергій СОКОЛЮК

“29” серпня 2025 року

Схвалено науково-методичною комісією факультету плодощовочівництва,
екології та захисту рослин

Протокол від “28” серпня 2025 року № 1

Голова
(підпис) (Тернавський А.Г.)

“28” серпня 2025 року

© УНУ, 2025 рік
© Коротєєв М.А., 2025 рік

1. Опис навчальної дисципліни
«Економіка, підприємництво і менеджмент»

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень, назва освітньої програми	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 4	Галузь знань Н Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина	Обов'язкова	
Модулів – 1	Спеціальність Н 1 Агрономія	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 4		3-й (2-й)	
Індивідуальне науково-дослідне завдання		Семестр	
Загальна кількість годин - 120		6-й (4-й)	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента - 4	Освітній рівень: перший (бакалаврський) Освітня програма: «Захист і карантин рослин»	Лекції	
		28 год.	
		Практичні, семінарські	
		26 год.	
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		66 год.	
		Індивідуальні завдання	
		—	
		Вид контролю: екзамен	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни «Економіка, підприємництво і менеджмент»

Мета дисципліни. Опанування здобувачами вищої освіти наукових знань з економіки, підприємництва та менеджменту аграрного виробництва за умов багатокладності економіки і розвитку ринкових відносин.

Завданням вивчення дисципліни «Економіка, підприємництво і менеджмент» є засвоєння теоретичних положень і набуття практичних навичок з економіки, підприємництва та менеджменту аграрного виробництва за умов ринкових економічних відносин.

Завдання курсу:

- виробити у здобувачів здатність розуміти специфіку аграрного сектору економіки, організовувати та проваджувати сільськогосподарське виробництво з урахуванням його особливостей,

- забезпечити набуття навичок з оцінки ефективності діяльності суб'єктів аграрної сфери економіки та розробки заходів з її підвищення.

Предмет дисципліни «Економіка, підприємництво і менеджмент» виробничі відносини й економічні закони та закономірності, що виникають і діють в аграрних підприємствах і враховують особливості сільськогосподарського виробництва в цілому.

Місце дисципліни у структурно-логічній схемі підготовки здобувачів. Економіка, підприємництво і менеджмент, як учбова дисципліна, займає певне місце серед інших економічних і технологічних дисциплін. У своїх вихідних положеннях вона спирається на дисципліни циклу гуманітарної підготовки (філософія, екологія, правознавство та ін.).

Неодмінною умовою професійного розуміння економічних процесів в сільському господарстві є ґрунтовне оволодіння знаннями комплексу дисциплін технологічного циклу таких як землеробство, рослинництво, плідівництво, овочівництво та ін. Знання з економіки, підприємництва та менеджменту дозволяють здобувачами вищої освіти на старших курсах більш успішно оволодівати дисциплінами, передбаченими освітньою програмою такими як хімічний захист рослин (фітофармакологія) з основами агротоксикології, основи карантину рослин, фітосанітарний моніторинг та ін.

Вивчення навчальної дисципліни «Економіка, підприємництво і менеджмент» передбачає формування та розвиток у здобувачів компетентностей і програмних результатів навчання відповідно до освітньо-професійної програми «Захист і карантин рослин» спеціальності Н 1 Агрономія галузі знань Н Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця компетентностей і програмних результатів навчання, що формуються під час вивчення навчальної дисципліни «Економіка, підприємництво і менеджмент»

Шифр компетентності	Компетентності	Шифр програмних результатів навчання	Програмні результати навчання
Загальні компетентності (ЗК)			
ЗК 6	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності	ПРН 3	Обговорювати і пояснювати основи, що сприяють розвитку загальної політичної культури та активності, формуванню національної гідності й патріотизму, соціалізації особистості, схильності до етичних цінностей, знання економіки й права.
Фахові компетентності (ФК)			
ФК 9	Здатність управляти комплексними діями або проєктами, відповідальність за прийняття рішень у конкретних виробничих умовах.	ПРН 15	Планувати економічно вигідне виробництво сільськогосподарської продукції.

Методи навчання та засоби діагностики, що відповідають визначеним результатам навчання за навчальною дисципліною «Економіка, підприємництво і менеджмент», наведено в табл. 2, 3.

Таблиця 2

Результати, методи навчання та методи контролю за навчальною дисципліною «Економіка, підприємництво і менеджмент»

Результати навчання за навчальною дисципліною		Методи навчання	Методи контролю
1	Знання:		
1.1	Концептуальні наукові та практичні знання, критичне осмислення теорій, принципів, методів і понять у сфері економіки сільськогосподарського виробництва	лекція, семінарське заняття, дискусія, вирішення конкретних задач і ситуацій, кейс-метод, самонавчання через Moodle	усне опитування, експрес-контроль, тестування, участь у дискусії, виконання індивідуальних і командних завдань, складання, підготовка та представлення презентацій, контрольна (модульна) робота, підсумковий контроль
2	Уміння/навички:		
2.1	Поглиблені когнітивні та практичні уміння/навички, майстерність та інноваційність на рівні, необхідному для розв'язання складних спеціалізованих задач і практичних проблем у сфері економіки сільськогосподарського виробництва	лекція, семінарське заняття, дискусія, вирішення конкретних задач і ситуацій, кейс-метод, самонавчання через Moodle	усне опитування, експрес-контроль, тестування, участь у дискусії, виконання індивідуальних і командних завдань, складання, підготовка та представлення презентацій, контрольна (модульна) робота, підсумковий контроль

3	Комунікація:		
3.1	донесення до фахівців і нефахівці інформації, ідей, проблем, рішень, власного досвіду та аргументації в сфері економіки сільськогосподарського виробництва	семінарське заняття, дискусія, аналітична робота, вирішення конкретних задач і ситуацій	представлення презентацій, виконання аналітично-розрахункових робіт, виконання вирішених конкретних задач і ситуацій, підсумковий контроль
3.2	збір, інтерпретація та застосування даних в сфері рослинництва		
4	Відповідальність і автономія		
4.1	управління складною технічною або професійною діяльністю у сфері економіки сільськогосподарського виробництва	семінарське заняття, дискусія, аналітична робота, вирішення конкретних задач і ситуацій	представлення презентацій, виконання аналітично-розрахункових робіт, виконання вирішених конкретних задач і ситуацій, підсумковий контроль
4.2	спроможність нести відповідальність з вироблення та ухвалення рішень у непередбачуваних робочих та/або навчальних контекстах у сфері економіки сільськогосподарського виробництва		

Таблиця 3

Методи навчання та методи контролю програмних результатів навчання з навчальної дисципліни «Економіка, підприємництво і менеджмент»

Програмний результат навчання		Метод навчання	Методи контролю
ПРН 3	Порівнювати та оцінювати сучасні науково-технічні досягнення у галузі агрономії	Лекція, семінарські заняття, індивідуальні консультації, мозковий штурм, самонавчання через Moodle	усне опитування, експрес-контроль, тестування, участь у дискусії, виконання індивідуальних і командних завдань, підготовка та представлення презентацій, контрольна (модульна) робота, підсумковий контроль
ПРН 15	Планувати економічно вигідне виробництво сільськогосподарської продукції.	Лекція, практичні заняття з вирішення професійно-орієнтованих задач, моделювання сценаріїв, мозковий штурм, самонавчання	експрес-контроль, тестування, виконання аналітично-розрахункових робіт, індивідуальних і командних завдань, контрольна (модульна) робота, підсумковий контроль

3. Програма навчальної дисципліни «Економіка, підприємництво і менеджмент»

«Економіка, підприємництво і менеджмент»

Модуль 1.

Змістовий модуль 1. Ресурси сільськогосподарських підприємств та ефективність їх використання

Вступ

Специфіка дії економічних законів в умовах сільськогосподарського виробництва. Наукові концепції методології і методики вивчення, парадигма економічних досліджень економіки аграрних підприємств і галузей.

Цільове використання методів у вивченні економіки аграрних підприємств і галузей. Діалектичний метод, загальні та специфічні методи досліджень.

Тема 1. Земельні ресурси та їх використання у сільськогосподарському виробництві

Земля – головний засіб виробництва у сільському господарстві. Види родючості ґрунту: природна, штучна, економічна (абсолютна, відносна). Єдиний державний земельний фонд України. Класифікація земель за цільовим призначенням. Поняття землезабезпеченості, структури сільськогосподарських угідь і посівних площ. Земельний кодекс. Земельна реформа та її етапи. Законодавча база про власність на землю. Проблеми застави земельних ділянок. Поняття ринку землі. Поняття земельного кадастру та його складові. Економічна оцінка землі. Грошова оцінка землі. Земельна рента і рентні платежі. Орендна плата за землю. Ефективність використання землі і методичні основи її визначення. Основні шляхи підвищення ефективності використання землі.

Тема 2. Основні та оборотні засоби сільськогосподарських підприємств

Поняття, склад і структура основних виробничих фондів аграрних підприємств. Невиробничі фонди аграрних підприємств. Нормативні потреби в основних виробничих фондах сільськогосподарського призначення. Характерні відмінності основних фондів в аграрних підприємствах різного виробничого напрямку та необхідність їх раціонального поєднання.

Грошова оцінка основних засобів за первісною (початковою), відновною, залишковою, оцінною і ліквідаційною вартістю. Поняття балансової та первісної вартості. Фізичне та моральне зношення основних засобів. Поняття амортизації та необхідність її нарахування. Визначення балансової вартості груп основних фондів на початок звітного періоду. Індксація основних фондів і особливості їх відтворення в умовах інфляції. Характер і показники руху основних фондів. Показники фізичного стану основних фондів. Кількісний взаємозв'язок між темпами зростання валової продукції, фондооснащеності виробництва, фондоозброєності праці, річної продуктивності праці, фондівіддачі основних виробничих фондів. Шляхи поліпшення використання основних фондів.

Поняття і призначення капітальних вкладень. Класифікація капітальних вкладень за функціонально-цільовим призначенням і напрямками відтворення. Пріоритетні напрями капітальних вкладень. Розміри, динаміка і структура капітальних вкладень в аграрних підприємствах.

Економічна сутність оборотних фондів і фондів обігу аграрних підприємств, їх склад, структура та джерела формування. Співвідношення між оборотними фондами сільськогосподарського і промислового походження. Забезпеченість аграрних підприємств оборотними фондами і показники їх вимірювання. Фактори, що зумовлюють розмір вкладень в оборотні фонди. Кругообіг авансованих коштів. Система показників ефективності використання оборотних коштів. Основні напрями поліпшення використання оборотних коштів в аграрних підприємствах. Необхідність нормування оборотних коштів за критерієм мінімальної достатності. Економічні підходи до нормування окремих складових оборотних коштів.

Тема 3. Трудові ресурси і продуктивність праці у сільськогосподарських підприємствах

Поняття трудових ресурсів та їх класифікація. Динаміка, структура і показники використання трудових ресурсів. Забезпеченість і сезонність використання трудових ресурсів в аграрних підприємствах.

Особливості та умови сільськогосподарської праці. Показники продуктивності праці і методика їх обчислення. Рівень і динаміка продуктивності праці в аграрних підприємствах і галузях. Значення підвищення продуктивності праці у розв'язанні економічних і соціальних проблем. Співвідношення темпів зростання продуктивності і оплати праці та їх економічні наслідки. Проблема підвищення продуктивності праці у сільському господарстві.

Оплата праці. Організаційно-правові основи оплати праці. Закон України “Про оплату праці”. Галузева угода та її вимоги до оплати праці в аграрних формуваннях будь-яких організаційних структур. Форми і системи оплати праці, їх розвиток у сільському господарстві. Тарифна система та її елементи: тарифні сітки, тарифні ставки, кваліфікаційні довідники.

Нормування праці. Методи нормування праці і порядок розробки нормативних матеріалів. Класифікація затрат робочого часу та способи їх визначення: фотографія, хронометраж, фотохронометраж. Нормоутворювальні фактори.

Нормування механізованих робіт: особливості, нормоутворювальні фактори, послідовність розрахунків. Нормування польових механізованих робіт за типовими нормами та матеріалами спостережень. Методика розрахунку норм виробітку за матеріалами спостережень. Розрахунок норми витрат палива.

Нормування ручних і транспортних робіт у рослинницьких галузях. Нормоутворювальні фактори та особливості їх урахування у разі ручних робіт. Послідовність вивчення затрат робочого часу і розрахунку нормативів та норм праці за індивідуального і групового способів виконання робіт. Порядок визначення нормативів затрат робочого часу на підготовчо-заклучні роботи, відпочинок виконавця та обслуговування робочого місця. Методика визначення норм праці за даними спостережень.

Нормування транспортних робіт. Види транспортних послуг. Класифікація транспортних робіт, вантажів і доріг. Паспортизація доріг для різних видів транспорту. Характеристика нормоутворювальних факторів під час транспортних робіт. Розрахунок норм праці та витрат палива. Єдині й типові норми праці на транспорті. Вплив мотивації, оплати та нормування праці на її продуктивність.

Тема 4. Витрати виробництва і собівартість продукції

Витрати виробництва і собівартість продукції аграрних підприємств. Поняття суспільних та індивідуальних витрат виробництва. Види собівартості. Класифікація витрат у разі обчислення собівартості продукції.

Поняття рівня і структури собівартості. Фактори, що зумовлюють рівень собівартості. Об'єкти, методи і особливості обчислення собівартості продукції рослинництва й тваринництва.

Змістовий модуль 2. Економічна ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств та важелі її формування і підвищення

Тема 5. Ціни і ціноутворення на сільськогосподарську продукцію

Економічний зміст і функції цін. Мета і методи ціноутворення за умов ринку. Модифікація цін. Посилення функції ціни як економічного регулятора розширеного відтворення в умовах переходу до ринкових відносин. Суспільно необхідні витрати як основа ціни. Вплив співвідношення валютних курсів на динаміку цін.

Ціноутворення і ціни на сільськогосподарську продукцію. Основні принципи ціноутворення. Види цін, пов'язаних з реалізацією продукції сільського господарства та їх структура. Договірні і вільні ціни. Біржова ціна як різновид вільних цін. Регульовані державні ціни. Заставна ціна на сільськогосподарську продукцію у разі здійснення експортних операцій. Поняття внутрішньогосподарських і середньореалізаційних цін.

Поняття паритетності цін і необхідність еквівалентного обміну між сільським господарством і галузями, що забезпечують його матеріально-технічними ресурсами. Державне регулювання цін.

Тема 6. Ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств

Оцінювання економічних результатів аграрних підприємств. Поняття ефекту і ефективності виробництва. Критерії економічної ефективності сільськогосподарського виробництва. Види ефективності. Система показників економічної ефективності сільськогосподарського виробництва. Натуральні і вартісні показники. Методика визначення показників економічної ефективності виробництва. Валова і товарна продукція, чиста продукція і чистий дохід, прибуток як показники ефекту. їх абсолютний і відносний розміри. Сутність рентабельності сільськогосподарського виробництва. Показники рентабельності сільськогосподарського виробництва: рівень рентабельності і норма прибутку. Методика визначення показників рентабельності виробництва.

Валова продукція та її розподіл в аграрних підприємствах. Відшкодування матеріальних витрат (фонд відшкодування) як основна умова відтворення. Чиста продукція, чистий дохід і прибуток, їх взаємозв'язок і

методика розрахунку. Рух складових частин валового продукту в процесі розширеного відтворення. Фонди накопичення і споживання, їх склад і співвідношення в умовах господарської самостійності підприємств і ринкових відносин.

Тема 7. Інтенсифікація сільського господарства

Логічна схема аналізу інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Двоїстий характер інтенсифікації. Критерій і показники рівня інтенсивності, продуктивності (ефекту) і ефективності сільськогосподарського виробництва загалом (землеробства й тваринництва). Сутність економічної ефективності інтенсифікації сільськогосподарського виробництва та фактори, що її зумовлюють. Інновація та інноваційні процеси в аграрних підприємствах. Еволюційні й революційні форми НТП. Пріоритетні напрями НІ 11. Обчислення сумарного економічного ефекту від впровадження заходів НТП. Методика визначення економічної ефективності окремих нововведень у рослинництві і тваринництві.

Обчислення економічної ефективності використання мінеральних добрив. Граничний економічний і технологічний ефект від їх застосування. Ефективність застосування хімічних засобів захисту рослин і тварин та основні напрями її підвищення. Інтегрована система захисту сільськогосподарських тварин і рослин та необхідність її запровадження. Біологічний напрям НТП і важливість його прискореного розвитку.

Тема 8. Розміщення, спеціалізація і концентрація аграрного виробництва

Розміщення сільського господарства як форма суспільного поділу праці. Показники розміщення сільськогосподарського виробництва. Особливості і фактори розміщення сільського господарства. Основні принципи розміщення сільського господарства. Раціональне розміщення сільського господарства, його суть і завдання. Наближення виробництва сільськогосподарської продукції до місця її споживання. Врахування рівня розвитку транспорту і стану шляхів. Самозабезпечення регіонів України основними видами продовольства. Показники економічної ефективності розміщення сільськогосподарського виробництва. Завдання дальшого вдосконалення розміщення сільського господарства.

Спеціалізація сільськогосподарського виробництва. Сутність і об'єктивні умови розвитку спеціалізації сільськогосподарського виробництва. Особливості спеціалізації в сільському господарстві. Зональна, господарська і внутрішньогосподарська спеціалізація. Внутрішньогалузева спеціалізація та її умови. Показники спеціалізації. Поняття галузі і галузевої структури. Економічна характеристика головних, додаткових і підсобних галузей. Показники економічної ефективності галузевої структури. Визначення ефекту від структурних зрушень у співвідношенні галузей аграрних підприємств. Вибір галузей і оцінювання альтернатив за формування галузевої структури підприємства. Типи спеціалізованих господарств. Рівень і економічна ефективність спеціалізації сільськогосподарського виробництва.

Концентрація сільськогосподарського виробництва. Сутність концентрації сільськогосподарського виробництва. Форми і особливості концентрації ви-

робництва у сільському господарстві. Показники концентрації і оптимальні розміри сільськогосподарського виробництва. Поєднання великих і дрібних господарств за умов багатоукладної економіки. Економічна і соціальна ефективність концентрації сільськогосподарського виробництва та методика її визначення.

Змістовий модуль 3. Підприємництво та підприємство у сільському господарстві

Тема 9. Організаційно-економічні основи підприємництва в аграрному секторі економіки України

Поняття і зміст підприємництва (бізнесу). Соціально-економічна суть підприємництва та його складові: категорії підприємництва, його об'єкти і суб'єкти. Принципи підприємництва: економічна самостійність, економічна і правова рівноправність, економічна відповідальність за результати діяльності.

Моделі підприємництва: класична, інноваційна. Суб'єкти підприємницької діяльності. Сфери обмеження підприємницької діяльності. Підприємництво як особливий тип господарювання, формування цілей, вивчення зовнішнього середовища, оцінювання можливостей та порівняння їх з наявними ресурсами, діяльність щодо реалізації цілі. Економічні потреби та інтереси в розвитку підприємництва. Об'єктивна необхідність активізації підприємницької діяльності в аграрній сфері економіки.

Способи і методи вибору напряму підприємницької діяльності. Особисті якості підприємця та його культура поведінки із співробітниками, партнерами, органами влади. Дотримання етичного кодексу та іміджу підприємця.

Підприємницьке середовище в Україні, його складові: економічна і політична ситуація, законодавчо-правова база, соціально-культурний рівень суспільства і сільського населення зокрема, технологічне та організаційно-технічне забезпечення. Система фінансового обслуговування: фінанси, кредит, банки, страхування, податки, паритетність обміну між галузями народного господарства та сферами АПК.

Сприятливі і гальмівні чинники у розвитку підприємництва. Тіньові аспекти підприємницької діяльності та шляхи їх усунення. Ринкова інфраструктура послуг та забезпечення товаровиробника ресурсами виробництва.

Рівень підприємницької активності керівників і спеціалістів сільськогосподарських формувань. Складові успіху та невдач підприємців: кваліфікація, вибір видів виробничої діяльності, послуги, посередництво, торгівля, особисті контакти з іншими підприємцями, наявність замовлень споживачів.

Тема 10. Організаційні форми сільськогосподарських підприємницьких формувань

Різноманітність форм господарювання — об'єктивна передумова ринкової економіки. Законодавчо-правова база з питань розвитку та реформування сільськогосподарських підприємств у ринкові підприємницькі структури. Види сільськогосподарських підприємств та об'єднань. Особливості створення і функціонування різних видів підприємств і об'єднань та їх економічно-правові основи.

Виробнича і організаційна структура колективних підприємств різних форм власності і господарювання: державні підприємства, акціонерні товариства, господарські товариства з різним ступенем відповідальності, виробничі та обслуговуючі кооперативи, приватно-орендні підприємства. Методика визначення раціональних розмірів аграрних формувань різних форм власності та господарювання та їх трудових колективів.

Міжгосподарські і агропромислові об'єднання: агрофірми, агропромислові комбінати, корпорації, виробничі і науково-виробничі системи, їх організаційно-економічні основи. Основні принципи організації та функціонування міжгосподарських та агропромислових формувань. Контроль держави за діяльністю корпоративних об'єднань щодо антимонопольних заходів.

Організація спільних підприємств (СП). Загальні положення та вимоги до СП. Вибір організаційно-правових форм у разі створення СП. Порядок реєстрації юридичних та фізичних осіб як учасників зовнішньоекономічної діяльності. Режим захисту прав та інтересів іноземного партнера. Капітали (статутний фонд) засновників СП, їх оцінювання, порядок внесення, розподіл результатів діяльності між партнерами. Режим оподаткування прибутків СП.

Тема 11. Організація ефективної виробничо-збутової діяльності - основа підприємництва в сільському господарстві

Складові ефективної організації виробництва: раціональні розміри полів, ферм, структурних підрозділів підприємства. Методика визначення цих параметрів.

Застосування прогресивних технологій, оптимального добору засобів механізації відповідно до розмірів земельних ділянок (полів) та поголів'я тварин на фермах.

Поділ і кооперація праці: поняття, види, значення. Поглиблення поділу праці за великих розмірів виробництва і суміщення професій за малих розмірів. Зв'язок поділу і кооперації праці з розвитком суспільних відносин у ринковому середовищі та науково-технічним прогресом.

Принципи організації праці: відповідність організації праці досягнутому техніко-технологічному рівню виробництва, стандартизації засобів праці, нормативності праці та її умов.

Загальні принципи організації виробничих процесів: принцип пропорційності, принцип синхронності, принцип ритмічності, принцип безперервності, принцип запасу ресурсів та ін., їх вплив на продуктивність праці.

Поняття сутності маркетингу та його складових: потреба, запит, товар, обмін, угода, ринок. Маркетингові дослідження і витратно-ціновий аналіз можливостей вигідного збуту сільськогосподарської продукції та придбання ресурсів виробництва - основа вибору видів підприємницької діяльності аграрних формувань та просування відповідного асортименту товарів на продовольчих ринках.

Джерела інформації для аналізу ринку: покупці, постачальники, конкуренти, дані обстежень і опитувань, звіти державних і торговельних установ, професійні журнали, особисті спостереження ринків. Реклама в системі маркетингу: сутність та еволюція реклами, класифікація реклами, головні вимоги до ор-

ганізації рекламного впливу, засоби реклами.

Визначення ринків забезпечення матеріальними ресурсами та їх гарантованого ї своєчасного постачання. Прогнозування ситуації на ринку. Джерела інформації про стан маркетингового середовища та конкурентів.

Тема 12. Бізнес-план аграрного формування та методика його складання

Мета складання бізнес-плану. Прогнозування видів виробничої діяльності та матеріального забезпечення для їх реалізації. Визначення потреби у придбанні основних засобів: тракторів, комбайнів, інших сільськогосподарських машин та обладнання; оборотних засобів: насіння, добрива, паливо, мастильних матеріалів, засобів захисту рослин та ін. для здійснення виробничого процесу.

Розрахунок загальних витрат на придбання основних і оборотних засобів. Наявність власних коштів на реалізацію проекту чи нестача коштів та джерела їх покриття: кошти засновників та робітників підприємства, прибуток підприємства, реалізація цінних паперів, кошти від переданих в оренду майна та землі, кошти від ліквідації основних засобів, наданих послуг.

Кредити: банків, товарні кредити лізингових компаній, вкладення інвесторів, благодійницьких фондів, спонсорів та інших осіб й установ.

Розрахунок загальної суми позичкових коштів. Складання проектного завдання за відповідними формами.

Структура бізнес-плану: титульна сторінка, вступна частина (резюме), аналіз стану галузі, в якій реалізується бізнес-план, виробництво продукції та надання послуг, стратегія маркетингу (план маркетингу), організаційний план, оцінювання ризиків та їх страхування, фінансовий план, управління реалізацією бізнес-плану, захист навколишнього середовища, додатки (розрахункові таблиці).

Змістовий модуль 4. Менеджмент

Тема 13. Менеджмент як система. Організація менеджменту

Сутність менеджменту. Види менеджменту. Функціональний і адміністративний менеджмент. Принципи і функції менеджменту. Трансформація функцій менеджменту. Менеджмент в умовах переходу до ринкової економіки, трансформації форм власності. Підприємництво і менеджмент. Розвиток теорії і практики менеджменту.

Поняття системи. Основні елементи системи, зв'язок елементів. Використання системного підходу в проектуванні й організації функціонування системи управління.

Основні блоки менеджменту. Складові елементи менеджменту. Організація як система. Характеристика організації. Зовнішнє і внутрішнє середовище організаційних систем як об'єктів управління. Компонентна, функціональна та інтегративна структури організації. Система балансів у менеджменті. Потенціал системи та інтегровані механізми його реалізації. Системна збалансованість галузей рослинництва, тваринництва, переробних структур як основи розвитку потенціалу організаційних формувань. Стадії розвитку і життєві цикли організації, цілі та завдання, особливості формування системи менеджменту.

Регулювання і саморегулювання в системі менеджменту.

Системи управління: механістична, організмична, лінійна, функціональна,

лінійно-функціональна. Комунікації менеджменту.

Організація як структура і процес. Формальні та неформальні організації. Організаційна структура і структура управління підприємств та їх вплив на організацію менеджменту.

Організаційні цілі та плани. “Дерево цілей” у менеджменті.

Організація розподілу завдань за ріннями і ланками управління.

Організація розподілу функцій, прав і відповідальності управлінських працівників. Делегування повноважень. Формування центрів відповідальності. Організація вироблення, прийняття і реалізації управлінських рішень.

Механізм координації і регулювання (саморегулювання) як способи організаційного процесу, формальні і неформальні контакти, система контролю, стандартизація діяльності, процедури, програми, плани ієрархія.

Особливості організації менеджменту в рослинницькій галузі.

Менеджер як професія. Місце менеджера та його рольові функції в системі діяльності. Менеджер і бізнесмен. Менеджер і підприємництво. Менеджер у галузі рослинництва: місце в системі, задачі, функції.

Менеджер як лідер, його влада. Професійна мобільність менеджера. Моделі сучасного менеджера. Саморозвиток менеджера.

Критерії ефективності діяльності менеджера. Умови успішної керівної діяльності. Формування особистого іміджу. Особистий план розвитку.

Тема 14. Управління в організаційних формуваннях АПК

Особливості управління в підприємствах різних форм власності.

Організація управління в підприємствах корпоративного типу. Корпоративна культура, основні напрями її розвитку.

Управління в кооперативних, малих підприємствах, асоціаціях, холдингових формуваннях. Управління фермерською асоціацією. Управління в агроконсорціумах, акціонерних товариствах, спільних підприємствах, агрофірмах, об'єднаннях різних типів тощо.

Особливості управління галуззю рослинництва в різних організаційних формуваннях АПК.

Організація управління матеріально-технічним та іншим агросервісним забезпеченням галузі рослинництва.

Теоретичні основи розвитку. Життєві цикли розвитку: систем, продуктів, технологій, процесів. Зміни та інновації в системі розвитку. Конкуренція і необхідність забезпечення динамічних змін та нововведень в організаційних системах та їх підсистемах. Інноваційний потенціал організації рослинницької галузі: суть, складові елементи, методи оцінювання, конкурентоздатність. Управління інноваціями в рослинницькій галузі як система. Формування організаційних, економічних, соціально-психологічних механізмів управління інноваціями адекватних порядкам інновацій та їх стратегіям у розвитку рослинницької галузі.

Ризики в управлінні розвитком рослинницької галузі: сутність, основні види, методи оцінювання, способи пониження ризику.

4. Структура навчальної дисципліни
«Економіка, підприємництво і менеджмент»

Назви змістових модулів і тем лекцій	Кількість годин									
	денна форма					Заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	п	інд	с.р.		л	п	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Модуль 1.										
<i>Змістовий модуль 1.</i>	<i>36</i>	<i>8</i>	<i>8</i>	<i>0</i>	<i>20</i>					
Тема 1.	<i>12</i>	2	2		8					
Тема 2.	8	2	2		4					
Тема 3.	8	2	2		4					
Тема 4.	8	2	2		4					
<i>Змістовий модуль 2.</i>	<i>36</i>	<i>8</i>	<i>8</i>	<i>0</i>	<i>20</i>					
Тема 5.	8	2	2		4					
Тема 6.	<i>12</i>	2	2		8					
Тема 7.	8	2	2		4					
Тема 8.	8	2	2		4					
<i>Змістовий модуль 3.</i>	<i>34</i>	<i>8</i>	<i>8</i>	<i>0</i>	<i>18</i>					
Тема 9.	<i>10</i>	2	2		6					
Тема 10.	8	2	2		4					
Тема 11.	8	2	2		4					
Тема 12.	8	2	2		4					
<i>Змістовий модуль 4.</i>	<i>14</i>	<i>4</i>	<i>2</i>	<i>0</i>	<i>8</i>					
Тема 13.	7	2	1		4					
Тема 14.	7	2	1		4					
Всього	120	28	26	0	66					

**5. Теми семінарських занять навчальної дисципліни
„Економіка, підприємництво і менеджмент”**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
	<i>Змістовий модуль 3. Підприємництво та підприємство у сільському господарстві</i>	6	
	Тема 9. Організаційно-економічні основи підприємництва в аграрному секторі економіки України	2	
	Тема 10. Організаційні форми сільськогосподарських підприємницьких формувань	2	
	Тема 11. Організація ефективної виробничо-збутової діяльності - основа підприємництва в сільському господарстві	2	
	<i>Змістовий модуль 4. Теоретичні основи менеджменту</i>	2	
	Тема 13. Менеджмент як система. Організація менеджменту	1	
	Тема 14. Управління в організаційних формуваннях АПК	1	
	Всього:	8	

**6. Теми практичних занять з дисципліни
„Економіка, підприємництво і менеджмент”**

Назва теми та заняття	Кількість годин	
	денна	заочна
Модуль 1. Економіка		
<i>Змістовий модуль 1. Ресурси сільськогосподарських підприємств та ефективність їх використання</i>	8	
Тема 1. Земельні ресурси та їх використання у сільськогосподарському виробництві	2	
Тема 2. Основні та оборотні засоби сільськогосподарських підприємств	2	
Тема 3. Трудові ресурси і продуктивність праці у сільськогосподарських підприємствах	2	
Тема 4. Витрати виробництва і собівартість продукції	2	
<i>Змістовий модуль 2. Ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств та важелі її формування і підвищення</i>	8	
Тема 5. Ціни і ціноутворення на сільськогосподарську продукцію	2	
Тема 6. Економічні результати та ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств	2	
Тема 7. Інтенсифікація сільського господарства	2	
Тема 8. Розміщення, спеціалізація і концентрація аграрного виробництва	2	
<i>Змістовий модуль 3. Підприємництво та підприємство у сільському господарстві</i>	2	
Тема 12. Бізнес-план аграрного формування та методика його складання	2	
<i>Всього:</i>	18	

**7. Самостійна робота з дисципліни
„Економіка, підприємництво і менеджмент”**

Перелік завдань для самостійного вивчення	Кількість годин	
	денна	заочна
Модуль 1.		
<i>Змістовий модуль 1. Ресурси сільськогосподарських підприємств та ефективність їх використання</i>	20	
<i>Тема 1. Земельні ресурси та їх використання у сільськогосподарському виробництві</i>	8	
Основні положення Земельного кодексу України		
Державний земельний кадастр. Бонітування ґрунтів		
Література: 1, 2, 11, 19, 20		
<i>Тема 2. Основні та оборотні засоби сільськогосподарських підприємств</i>	4	
Грошова оцінка основних засобів		
Види зносу основних засобів. Амортизація основних засобів		
Показники стану та руху основних засобів		
Пріоритетні напрями капітальних вкладень		
Планування капітальних вкладень, джерел їх фінансування		
Забезпеченість аграрних підприємств та їх кругообіг		
Напрями підвищення економічної ефективності використання основних і оборотних засобів у сільському господарстві		
Література: 1, 2, 11, 19, 20		
<i>Тема 3. Трудові ресурси і продуктивність праці у сільськогосподарських підприємствах</i>	4	
Класифікація трудових ресурсів		
Динаміка і структура трудових ресурсів		
Оцінка досягнутого рівня продуктивності праці в сільському господарстві		
Основні напрями підвищення продуктивності праці		
Література: 1, 2, 11, 19, 20		
<i>Тема 4. Витрати виробництва і собівартість продукції</i>	4	
Склад витрат виробництва, що включаються в собівартість продукції		
Класифікація витрат сільськогосподарських підприємств		
Шляхи зниження собівартості сільськогосподарської продукції		
Література: 1, 2, 11, 19, 20		
<i>Змістовий модуль 2. Ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств та важелі її формування і підвищення</i>	20	
<i>Тема 5. Ціни і ціноутворення на сільськогосподарську продукцію</i>	4	
Суть і функції ціни		
Принципи ціноутворення на продукцію сільського господарства		

Література: 1, 2, 11, 19, 20		
<i>Тема 6. Економічні результати та ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств</i>	8	
Показники ефективності сільськогосподарського виробництва		
Норма беззбитковості та її обчислення		
Валова і товарна продукція сільського господарства		
Методика визначення прибутку		
Література: 1, 2, 11, 19, 20		
<i>Тема 7. Інтенсифікація сільського господарства</i>	4	
Суть інтенсифікації сільського господарства.		
Екстенсивний та інтенсивний шляхи розвитку		
Література: 1, 2, 11, 19, 20		
<i>Тема 8. Розміщення, спеціалізація і концентрація аграрного виробництва</i>	4	
Форми спеціалізації сільськогосподарських підприємств		
Підвищення ефективності спеціалізації та концентрації виробництва		
Література: 1, 2, 11, 19, 20		
<i>Змістовий модуль 3. Підприємництво та підприємство у сільському господарстві</i>	18	
<i>Тема 9. Організаційно-економічні основи підприємництва в аграрному секторі економіки України</i>	6	
Об'єктивна необхідність активізації підприємницької діяльності в аграрній сфері економіки.		
Способи і методи вибору напряму підприємницької діяльності.		
Сприятливі і гальмівні чинники у розвитку підприємництва.		
Література: 3, 5, 9, 12, 14, 18		
<i>Тема 10. Організаційні форми сільськогосподарських підприємницьких формувань</i>	4	
Особливості створення і функціонування різних видів підприємств і об'єднань та їх економічно-правові основи.		
Контроль держави за діяльністю корпоративних об'єднань щодо антимонопольних заходів.		
Література: 3, 5, 9, 12, 14, 18		
<i>Тема 11. Організація ефективної виробничо-збутової діяльності - основа підприємництва в сільському господарстві</i>	4	
Характеристика принципів організації виробничого процесу		
Сучасні проблеми застосування різних методів організації виробництва в аграрних підприємствах України		
Поділ і кооперація праці		
Маркетингове середовище в агропромисловій сфері та його вплив на розвиток успішного підприємництва		
Література: 6, 7, 8, 13, 16, 21		
<i>Тема 12. Бізнес-план аграрного формування та методика його</i>	4	

складання		
Вимоги до стилю написання бізнес-плану та оформлення.		
Інформація для бізнес-планування.		
Оцінювання ризиків та їх страхування, фінансовий план, управління реалізацією бізнес-плану.		
Література: 6, 7, 8, 13, 16, 21		
Змістовий модуль 4. Менеджмент	8	
<i>Тема 13. Менеджмент як система. Організація менеджменту</i>	<i>4</i>	
Розвиток теорії і практики менеджменту.		
Системна збалансованість галузей як основа розвитку потенціалу організаційних формувань.		
Регулювання і саморегулювання в системі менеджменту.		
Комунікації менеджменту.		
Поняття та значення синергії в менеджменті.		
Менеджер як професія.		
Умови успішної керівної діяльності.		
Література: 4, 10, 15, 17, 22		
<i>Тема 14. Управління в організаційних формуваннях АПК</i>	<i>4</i>	
Корпоративна культура, основні напрями її розвитку.		
Особливості управління галуззю рослинництва в різних організаційних формуваннях АПК.		
Інноваційний потенціал організації рослинницької галузі.		
Управління інноваціями.		
Ризики в управлінні.		
Література: 4, 10, 15, 17, 22		
Всього:	66	

8. Індивідуальні завдання

Студенти виконують індивідуальні розрахункові завдання в робочих зошитах на основі даних річних фінансових звітів сільськогосподарських підприємств (форми 1, 2, 3, 4, 5 і 50 с.-г.). За результатами розрахунків студенти роблять висновки, пропонують шляхи підвищення ефективності діяльності підприємств. Відповідно за виконані завдання отримують бали.

Коротєєв М.А. Робочий зошит для виконання практичних завдань з дисципліни «Економіка, підприємництво і менеджмент» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності Н 1 Агрономія освітньо-професійної програми «Захист і карантин рослин». Умань, 2025. 44 с.

9. Методи навчання

За основними дидактичними завданнями в рамках вивчення дисципліни використовуватимуться методи оволодіння знаннями, формування умінь і навичок. За джерелом знань використовуватимуться словесні, наочні та практичні методи навчання. За характером та рівнем самостійної розумової діяльності студентів використовуватимуться проблемний, евристичний, дослідницький, репродуктивний методи навчання.

Навчання здійснюється за кредитно-модульною системою організації навчального процесу.

Відповідно до положення вищої школи і навчальних планів підготовки студентів, основними формами навчання дисципліни є читання лекцій, практичних занять, самостійної та індивідуальної роботи студентів.

В рамках вивчення дисципліни «Економіка, підприємництво і менеджмент» передбачено проведення:

- лекцій. За структурою заплановані лекції можливо поділити на вступні, тематичні, заключні, оглядові, установчі. Для проведення лекцій планується використання мультимедійного комплексу для наочного відображення представленого матеріалу;

- практичні заняття. На практичних заняттях планується засвоєння практичних навиків оцінки економічної ефективності сільськогосподарського виробництва. Також, за необхідності, здійснюється тестування всіх студентів групи за відповідною темою. В кінці заняття викладач підсумовує виконану роботу і дає завдання для підготовки до наступного практичного заняття;

- самостійна робота студентів буде проводитися з використанням різноманітних дидактичних методів навчання. Вона полягає в опрацюванні матеріалів лекцій, а також в підготовці до виконання та захисту робіт під час практичних занять та підсумкового контролю з модулів.

При вивченні дисципліни «Економіка, підприємництво і менеджмент» передбачено можливість широкого застосування дистанційних технологій навчання. Використання технологій дистанційного навчання в Уманському НУС регламентується положенням «Про організацію поточного, семестрового контролю та проведення атестації здобувачів освіти із застосуванням дистанційних технологій в Уманському національному університеті садівництва». Матеріали курсу «Економіка, підприємництво і менеджмент» розміщені на платформі Moodle: URL: <https://moodle.udau.edu.ua/course/view.php?id=443>. В разі запровадження карантинних обмежень лекційні, практичні і семінарські заняття проводяться в форматі відеоконференції з використанням платформ: Zoom, Google Meet, Moodle тощо.

10. Методи контролю

Поточний контроль.

Максимальна сума балів поточного контролю – 70, які розподіляються наступним чином:

- активність роботи протягом семестру не може перевищувати 42 балів;
- виконання модульних завдань (2 модулі) – не більше 14 балів.

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

1. Систематичність та активність роботи на практичних та семінарських заняттях;

2. Виконання модульних завдань.

(1) При контролі систематичності та активності роботи на практичних та семінарських заняттях оцінці підлягають: рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах на семінарських заняттях; активність при обговоренні питань, що винесені на семінарські заняття, правильність вирішення ситуаційних завдань на практичному занятті або написання письмового контролю на семінарському занятті; результати бліц-опитування.

Система оцінювання активності роботи:

- а) відповідь з питань семінарів – 0-2 бали.
- б) змістовні доповнення при обговоренні питань семінарів – 0,5 бала.
- в) бліц-опитування – 0,5; 1 бал.
- г) письмовий контроль – 0-2 бали.

(2) При контролі виконання модульних завдань оцінці підлягають теоретичні знання та практичні навички, яких набули студенти після опанування тем певного модуля. Модульний контроль проводиться у вигляді відповідей на тестові питання письмово або з використанням платформи MOODLE.

На модульний контроль виноситься 28 тестових питань. За 1 вірно вирішене тестове питання студент отримує 0,5 бала. Система оцінювання виконання завдань модуля: – 0-14 балів. За використання недозволених джерел і підказок студент отримує 0 балів.

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль з дисципліни «Економіка, підприємництво і менеджмент» здійснюється у формі екзамену.

На екзамен виноситься 2 теоретичних питання та задача. За вірну відповідь на кожне із двох теоретичних питань студент отримує 10 балів. За правильно вирішену задачу студент отримує 10 балів. Тобто на екзамені студент може отримати 30 балів.

11. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

В основу рейтингового оцінювання знань студента закладена спеціальна 100-бальна шкала оцінювання (максимально можлива сума балів, яку може набрати студент за всіма видами контролю знань з дисципліни з урахуванням поточної успішності, самостійної роботи, науково-дослідної роботи тощо). Кількість балів, які можна набрати у ході вивчення курсу дисципліни розподіляються наступним чином:

**11. Розподіл балів, які отримують студенти при формі контролю «екзамен»
з дисципліни «Економіка, підприємництво і менеджмент»
(денна форма навчання)**

Поточний (модульний) контроль																Підсумковий контроль	Сума
Модуль 1									Модуль 2								
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				МК 1	Змістовий модуль 3				Змістовий модуль 4		МК 2		
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8		Т 9	Т 10	Т 11	Т 12	Т 13	Т 14			
3	3	3	3	3	3	3	3	14	3	3	3	3	3	3	14	30	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Оцінка «зараховано» (90 – 100 балів). Здобувач має систематичні та глибокі знання навчального матеріалу, вміє без помилок виконувати практичні завдання, які передбачені програмою курсу, засвоїв основну й ознайомився з додатковою літературою, викладає матеріал у логічній послідовності, робить узагальнення й висновки, наводить практичні приклади у контексті тематичного теоретичного матеріалу.

Оцінка «зараховано» (74 – 89 балів). Здобувач повністю засвоїв навчальний матеріал, знає основну літературу, вміє виконувати практичні завдання, викладає матеріал у логічній послідовності, робить певні узагальнення й висновки, але не наводить практичних прикладів у контексті тематичного теоретичного матеріалу або допускає незначні помилки у формулюванні термінів, категорій, невеликі помилки у розрахунках при вирішенні практичних завдань.

Оцінка «зараховано» (60 – 73 бали). Здобувач засвоїв матеріал не у повному обсязі, дає неповну відповідь на поставлені теоретичні питання, припускається грубих помилок при вирішенні практичного завдання.

Оцінка «незараховано» (менше 60 балів). Здобувач не засвоїв навчальний матеріал, дає неправильні відповіді на поставлені теоретичні питання, не володіє основними методами наукових досліджень при виконанні практичних завдань. Здобувач не допускається до складання іспиту, якщо кількість балів одержаних за результати успішності під час поточного та модульного контролю (відповідно змістовому модулю) впродовж семестру в сумі не досягла 35 балів

12. Методичне забезпечення

1. Коротєєв М.А. Робочий зошит для виконання практичних завдань з дисципліни «Економіка, підприємництво і менеджмент» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності Н 1 Агрономія освітньо-професійної програми «Захист і карантин рослин». Умань, 2025. 44 с.

2. Коротєєв М.А. Методичні вказівки для самостійної роботи з дисципліни "Економіка, підприємництво і менеджмент" для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності Н 1 Агрономія освітньо-професійної програми «Захист і карантин рослин». Умань, 2025. 38 с.

3. Коротєєв М.А. Електронний навчальний курс для дистанційного вивчення навчальної дисципліни "Економіка, підприємництво і менеджмент" для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності Н 1 Агрономія освітньо-професійної програми «Захист і карантин рослин» URL: <https://moodle.udau.edu.ua/course/view.php?id=443>.

13. Рекомендована література

Базова

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: Підручник. К.: КНЕУ, 2013. 779 с.
2. Горьовий В.П. Менеджмент фермерських господарств. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 366 с.
3. Дем'яненко С. І. Аграрний менеджмент : підручник. Київ : КНЕУ, 2018. 520 с.
4. Економіка і підприємництво, менеджмент: Навчальний посібник.- 2-ге вид., стереотипне/ [С. М. Рогач, Т. А. Гуцул, В. А. Ткачук та ін.]. Київ: ЦП «Компринт», 2018. – 722 с.
5. Семенда Д.К., Бурляй О.Л., Коротєєв М.А., Семенда О.В. Економіка підприємства: Підручник. Умань: Видавець "Сочінський", 2014. 476 с.
6. Семенда Д.К., Коротєєв М.А., Семенда О.Вс., Семенда О.В. Економіка підприємства: навч. посібн. Умань: ВПЦ "Візаві", 2018. 246 с.
7. Остапчук А. Д., Збарська А. В. Організація підприємницької діяльності у фірмі: навч. посібник [за ред. професора В. К. Збарського. К.: КиМУ, 2015. – 273 с.
8. Організація виробництва та планування діяльності на підприємствах АПК: навч. посібник / В. М. Петров / Харк. нац. аграр. ун-т. – Х.: Майдан, 2016. – 362 с.

Допоміжна

9. Borovyk P., Kyryliuk V., Kolotukha S., Korotieiev M. and Krochak O. Excessive Concentration of Agricultural Land by Holdings as A Problem of Land Management in Ukraine. Proceedings of the 37th International Business Information Management Association Conference, IBIMA 2021: Innovation Management and information Technology impact on Global Economy in the Era of Pandemic. 30-31 May 2021, Cordoba, Spain, P. 7991-7993. (Scopus & Web of Science).
10. Дем'яненко С. І., Сас О. О. Управління великотоварними агропромисловими формуваннями : монографія. Київ : КНЕУ, 2018. 216 с.
11. Mykola Koroteyev, Iryna Korman, Olena Manziy, Olha Semenda, Olena Semenda Prospects for the market turnover of agricultural land in Ukraine *Problems and Perspectives in Management*, Volume 15, Issue 2, 2017. P. 344-354.
12. Коротєєв М.А., Непочатенко В.А., Харенко А.О. Методичні аспекти визначення рівня продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2017. № 1. С. 156-169.
13. Модернізація матеріально-технічної бази аграрних підприємств: Монографія [Захарчук О.В., Войтюк В.Д., Могилова М.М. та ін.]; за ред. О.В. Захарчука та В.Д. Войтюка. – К. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2019. с. 305
14. Nesterchuk Y., Korotieiev M., Cherniha I., Sokolyuk S., Zharun O. & Blenda N. Development and Problems of Farmers Activities in Ukraine. *Proceedings of the 33rd International Business Information Management Association Conference (IBIMA). Education Excellence and Innovation Management through. Vision 2020*. 10-11 April 2019, Granada, Spain, P.4287-4299. (Scopus & Web of Science).
15. Організаційно-економічне забезпечення розвитку сімейних фермерських господарств: монографія / [Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. та ін.]. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2019, 212 с.
16. Організація сімейних фермерських господарств: методичні рекомендації / укладачі [Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк та ін.]. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2020. 92 с.
17. Перспективні форми організації господарської діяльності на селі: наукова доповідь / Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» [кол. авторів: Ю.О. Лупенко, О.Г. Шпикуляк, В.Я. Месель-Веселяк та ін.]. К. : ННЦ «ІАЕ», 2019. – 114 с.
18. Семенда Д.К., Коротєєв М.А., Семенда О.В. Удосконалення організаційно-економічного механізму використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах: Монографія – Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2016. – 242 с.
19. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2030 року / [Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Булавка О.Г. та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2020. – 60 с.
20. Ринковий обіг земель сільськогосподарського призначення: досвід країн ЄС Ю.О. Лупенко, О.В. Ходаківська, І.В. Юрченко. – К. : ННЦ ІАЕ, 2019. – 80 с.

21. Розвиток сільськогосподарської кооперації та інтеграційні процеси в аграрному секторі економіки: монографія / Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» [Малік М.Й., Шпикуляк О.Г., Мамчур В.А. та ін.]; за ред. М.Й. Маліка. К. : ННЦ «ІАЕ», 429 с.
22. Управління інноваційно-технологічним розвитком агросфери : монографія / Лобас М. Г., Россоха В. В., Соколов Д. О. ; за ред. М. Г. Лобаса. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2016. – 416 с.
23. Формування інституційного середовища в управлінні продуктивністю аграрних підприємств / [Ю.О. Лупенко, О.В. Скидан, В.В. Вітвіцький та ін.]. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2019 – 56 с.

14. Інформаційні ресурси

1. Аграрний сектор України – <http://agroua.net>
2. Асоціація «Український клуб аграрного бізнесу» – <http://www.ucab.ua>
3. Державна служба статистики України – www.ukrstat.gov.ua
4. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру - <https://land.gov.ua>
5. Інформаційно-аналітичний портал АПК України: <https://agro.me.gov.ua>
6. Міністерство аграрної політики та продовольства України – <https://minagro.gov.ua/ua>
7. Міністерство економіки України – <http://www.me.gov.ua>
8. ННЦ «Інститут аграрної економіки» - <http://www.iae.org.ua>
9. Сайт журналу «Пропозиція» – www.propozitsiya.com

15. ПЕРЕЗАРАХУВАННЯ ТА ВИЗНАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Перезарахування та визнання результатів навчання з навчальної дисципліни «Економіка, підприємництво і менеджмент» або її окремого компонента можливе за умов участі здобувача в програмі академічної мобільності (навчання в інших ЗВО) відповідно до Положення про академічну мобільність здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників Уманського національного університету садівництва (<https://www.udau.edu.ua/ua/file/FVKB>); Положення про організацію освітнього процесу в Уманському національному університеті садівництва (<https://www.udau.edu.ua/ua/file/Mq6O>); Положення про порядок визнання результатів навчання в інших ЗВО в Уманському національному університеті садівництва (<https://www.udau.edu.ua/ua/file/npO1>); Положення про організацію поточного, семестрового контролю та проведення атестації здобувачів освіти із застосуванням дистанційних технологій в Уманському національному університеті садівництва (<https://www.udau.edu.ua/ua/file/BWV3>).

Здобувачі вищої освіти мають право на визнання результатів навчання в неформальній та інформальній освіті (курси навчання в центрах освіти, курси інтенсивного навчання, платформи онлайн-курсів, семінари, конференції,

олімпіади, конкурси наукових робіт, літні чи зимові школи, бізнес-школи, тренінги, майстер-класи, наукові публікації, науково-дослідна робота, робота у студентських наукових гуртках, індивідуальні завдання, що поглиблюють навчальний матеріал навчальної дисципліни, тощо) що зараховуються здобувачу освіти за підсумками визнання результатів неформального та/або інформального навчання, не може перевищувати 25 відсотків відповідної освітньої програми.

Участь у програмах здобуття неформальної та інформальної освіти регламентує Положення про порядок визнання в Уманському національному університеті садівництва результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті <https://www.udau.edu.ua/ua/file/4n0x>

16. ПОЛІТИКА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Порушенням академічної доброчесності учасниками освітнього процесу є:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних, раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовують в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

– списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти;

– обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу.

Виявлення ознак академічної доброчесності у письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від обсягу порушення.

З метою запобігання порушенням і підвищення якості академічних робіт, студентам настійно рекомендується користуватися належними академічними ресурсами та інструментами для перевірки робіт на плагіат, а також звертатися за консультаціями з питань правильного цитування і академічного письма.

Дотримання принципів академічної доброчесності здобувачами вищої освіти регулюється Положенням про запобігання академічному плагіату в Уманському національному університеті (<https://www.udau.edu.ua/ua/file/UG83>) та Кодексом академічної доброчесності Уманського національного університету (<https://www.udau.edu.ua/ua/file/Tf94>).

17. ЗМІНИ У РОБОЧІЙ ПРОГРАМІ НА 2025-2026 НАВЧАЛЬНИЙ РІК.

Зміни, внесені до робочої програми на 2025-2026 навчальний рік, охоплюють:

1. Корегування у розподілі балів які отримують студенти за практичні заняття та самостійну роботу.
2. Оновлення переліку рекомендованої літератури.